

Zbornik znanstvenih razprav
Letnik 77 (2017) 1 / Volume 77 (2017) 1
December 2017

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Brez predelav 4.0 Mednarodna. /
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International License.

Več na spletni strani: / For further information visit: <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

Spletna stran / Web page:
<http://zbornik.pf.uni-lj.si>
<http://journal.pf.uni-lj.si>

*Alenka Šelih**

Dosmrtni zapor in njegova odprava

1. Uvod

Kazen dosmrtnega zapora je v večini evropskih držav najhujša možna sankcija za storilca kaznivega dejanja. V vse pravne sisteme, ki jo poznajo – razen v slovenskega –, je bila uvedena kot oblika nadomestila za smrtno kazen v času, ko so smrtno kazen v teh sistemih odpravili. V nasprotju s tem je bila kazen dosmrtnega zapora v slovenski kazenskoppravni sistem uvedena zato, ker naj bi bila potrebna zaradi uskladitve z določbami Rimskega statuta, s katerim je bilo ustanovljeno Mednarodno kazensko sodišče.¹

Pomen kazni dosmrtnega zapora je večplasten: pomembna je njena simbolna funkcija in simbolno sporočilo, s katerim država sporoča, kakšne prisilne ukrepe je pripravljena sprejeti za ljudi – državljane ali nedržavljanke – ki kršijo najbolj elementarne določbe sožitja v družbi. S sprejetjem ali z nesprejetjem te sankcije na neki način država in njen pravni red tudi opredeljujeta status posameznika v družbi in njegove pravice. Zelo pomembno je tudi to, da ta kazen ne vpliva samo na kaznovalno politiko kot tako, temveč se njen vpliv kot odraz represivne miselnosti, ki jo politično izraža, kaže tudi na drugih področjih družbenega življenja, zlasti na tistih, na katerih gre za obravnavanje posebej ranljivih družbenih skupin (ljudje z dna socialne lestvice, begunci, uživalci mamil ipd.).

Katerakoli najhujša predpisana sankcija v kazenskopravnem sistemu pa ima še eno pomembno razsežnost: je namreč merilo, v okviru katerega se oblikuje kaznovalna politika sodišč. Če je najvišja predpisana sankcija zapor 30 let, pomeni kazen v tej višini absolutni maksimum in od tega maksimuma navzdol se oblikujejo merila za izrekanje kazni za posamezne skupine kaznivih dejanj in za posamezna kazniva dejanja. Če je

* Doktorica pravnih znanosti, zaslužna profesorica na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, redna članica Slovenske akademije znanosti in umetnosti; alenka.selih@pf.uni-lj.si.

¹ Predlog kazenskega zakonika KZ-1 (EVA 2007-2011-0012) z dne 16. januarja 2008.

najvišja predpisana sankcija kazen dosmrtnega zapora, se celotna lestvica predpisanih kazni premakne navzgor in okvir, ki je opora za oblikovanje kaznovalne politike, se prej ali slej premakne navzgor. Tako ima najvišja predpisana kazen vlogo najvišjega »sidra« kazni, ki nato vpliva na vse nižje okvire izrečenih kazni.²

V zvezi s to kaznijo velja uvodoma opozoriti tudi na to, da jo je mogoče – vsaj v nekaterih pravnih sistemih – izreči v dveh oblikah: bodisi v obliki brez možnosti pogojnega odpusta bodisi v taki obliki, da je med njenim izvrševanjem mogoče uporabiti institut pogojnega odpusta. To razlikovanje je pomembno, ker se razlikujejo tudi razlogi proti eni oziroma drugi obliki.

Čeprav se dosmrtni zapor obravnava predvsem kot oblika nadomestila za smrtno kazen, sega njegova zgodovina dlje kot le do prizadevanj za odpravo te kazni od 20. stoletja dalje. Kot poroča van Zyl Smit,³ so zgodovinarji ugotovili obstoj te oblike zapora že v rimskem cesarstvu. V srednjem veku so ga poznali kot obliko nadomestila za smrtno kazen, toda le, če se je izvrševal v samostanih. Od 18. stoletja dalje, ko je zapor začel postajati poglobljena kazen, pa obstaja tudi kazen dosmrtnega zapora kot njegova najhujša oblika.

Kot obliko nadomestila za smrtno kazen so dosmrtni zapor zagovarjali že kazenskopравни reformatorji ob koncu 18. stoletja, med njimi zlasti Cesare Beccaria, ki ga je zagovarjal kot goreč nasprotnik smrtne kazni. Vendar je hkrati Beccaria prvi dotlej zelo jasno opredelil zahtevo ne le po določenosti kaznivega dejanja z zakonom, temveč tudi zahtevo, da je tudi kazen vnaprej določena z zakonom. Kot je v novejšem času ugotovil T. Sellin,⁴ gre pri tem za dve nasprotujoči si zahtevi: Beccaria se je zavzemal za določenost kazni, hkrati pa je zagovarjal dosmrtni zapor (res da le kot obliko manjšega zla), katerega velika hiba je prav njegova časovna nedoločenost.

V 20. stoletju je kazen dosmrtnega zapora postala pomembnejša zlasti po koncu druge svetovne vojne s prizadevanji za odpravo smrtne kazni, za kar si je zlasti prizadeval Svet Evrope. Evropske države, članice te organizacije, ki so postopoma, zlasti pa po sprejetju 6. protokola k EKČP o prepovedi smrtne kazni, sprejele odpravo smrtne kazni, so kot pravilo sprejele kazen dosmrtnega zapora kot obliko njenega nadomestila.⁵

Naslednji val sprejemanja kazni dosmrtnega zapora se je pojavil po padcu komunističnih režimov v Srednji in Vzhodni Evropi od leta 1989 dalje, ko so številne izmed teh držav prav tako nadomestile smrtno kazen s to vrsto zaporne kazni. Izjema od tega pravi-

² Plesničar, Tudi sodniki so samo ljudje (2015), str. 113–118.

³ Van Zyl Smit, TAKING LIFE IMPRISONMENT SERIOUSLY: IN NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW (2002), str. 4.

⁴ Prav tam, str. 6.

⁵ V prispevku se omejujem samo na problem dosmrtnega zapora v evropskih državah.

la so bile države, nastale iz republik nekdanje Jugoslavije (razen Slovenije), ki so kot nadomestilo smrtne kazni sprejele časovno določene, dolgotrajne kazni med 20 in 40 let.⁶

2. Dosmrtni zapor in njegova skladnost z nekaterimi ustavnopravnimi načeli

1. Prepoved mučenja, nečloveškega ali ponižujočega kaznovanja uživa rang ustavnopravno določenega načela. Kar zadeva dosmrtni zapor, je prav ugotovitev, da gre pri njem za kršitev tega načela, da gre torej za kazen, ki pomeni nečloveško in ponižujoče kaznovanje, posebej pogosta. Dosmrtni zapor je po svojem bistvu »absolutna« in »nemerljiva« kazen – glede svoje dolžine je časovno nedoločena in ker (naj) traja vse obsojenčevo življenje, torej do njegovega konca, ima značilnost brezprizivne, totalne kazni.⁷ V svoji totalnosti obsojencu jemlje zlasti svobodo gibanja in prostost, poleg tega pa še številne druge dobrine – poklic, družino, stike z zunanjim svetom. Te dobrine jemlje sicer tudi vsaka druga prostostna kazen, vendar je dokončnost odvzema teh dobrin pri kazni dosmrtnega zapora popolna. Dejstvo, da lahko dosmrtna kazen v praksi traja tudi omejeno (določeno) obdobje, ne spremeni prav ničesar glede njene absolutnosti in totalnosti. Prav ta njena lastnost najbolj nazorno kaže njeno nečlovečnost in poniževalnost. Zaradi svoje totalnosti je kazen dosmrtnega zapora sankcija, ki povzroča zelo resno in kruto trpljenje – tako telesno kot tudi duševno.

Poleg tega se nečlovečnost te kazni kaže v še vsaj eni razsežnosti: namen kaznovanja in zlasti izvrševanja prostostnih kazni je tudi resocializacija obsojenca. Ta namen pravzaprav osmišlja izvrševanje teh kazni, saj je brez nje le »onesposabljanje«, »izločitev« (za določen čas) obsojenca iz družbe. O pomenu te vsebine izvrševanja kazni bo govora v nadaljevanju, vendar je treba v zvezi z vprašanjem nečloveškega ali ponižujočega kaznovanja že tukaj poudariti, da namena resocializacije pri kazni dosmrtnega zapora vsebinsko ni mogoče niti zastaviti, kaj šele izvajati. Ta kazen tako obsojencu odvzame še zadnjo možnost, da bi kadarkoli v svojem življenju le zaživel na način, ki bi bil skladen s pravili večine, pozitiven in produktiven.

Krutost in nečlovečnost kazni dosmrtnega zapora v njeni temeljni obliki se kaže tudi v tem, da bistveno posega in krši temeljno človekovo dostojanstvo.⁸ To vrednoto, ki je temelj nemške ustave (*Grundgesetz* – temeljnega zakona), posebej poudarjajo prav nemški pisci in tudi Ustavno sodišče ZRN je v svoji prvi vodilni odločbi o tej kazni iz leta 1977

⁶ Svet Evrope, 25th General Report (2016), str. 34, op. 7.

⁷ Fischer, Schafft Lebenslang ab!, URL: <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2015-02/lebenslange-freiheitsstrafe-schuld>.

⁸ Van Zyl Smit, TAKING LIFE IMPRISONMENT SERIOUSLY: IN NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW (2002), str. 11.

poudarilo, da gre za kazen, katere posledica je izguba te dobrine in posledično odrekanje pravice do resocializacije.⁹

Predstavljeni argumenti jasno vodijo k sklepu, da gre pri dosmrtnem zaporu za kazen, ki krši načelo prepovedi mučenja oziroma nečloveškega ali ponižujočega kaznovanja.

2. Načelo zakonitosti kazni kot ustavnopravno in kazenskopravno načelo zahteva vnaprejšnjo določenost sankcije nasploh in kazni še posebej. To splošno sprejeto načelo je eden od temeljev kazenskega prava; njegovo nasprotje – možnost analogije – pa eno najhujših kršitev temeljnih pravil kazenskega in prav tako ustavnega prava. Načelo ima rang temeljne pravice in ustavnopravne norme. Vprašanje, ki se tu lahko postavi, se nanaša na to, ali se zahteva po določenosti nanaša samo na vrsto sankcije ali tudi na njeno časovno določenost. Del teorije se o tem izreka¹⁰ in zagovarja stališče, da je časovna določenost sankcije nujni del tega načela, del teorije pa o tem molči. O tem vprašanju pa so se – vsaj posredno – izrekala nekatera nacionalna in tudi mednarodna sodišča. Vprašanje, ki so ga ob tem želela rešiti, je bilo, ali je kazen dosmrtnega zavora, pri kateri ni dopusten pogojni odpust, v skladu z ustavo. Nemško ustavno sodišče¹¹ je tako odločilo, da je mogoče šteti, da je ta kazen skladna z zahtevo po nedotakljivosti človekovega dostojanstva, kar je v nemški ustavi temeljna človekova pravica in pomeni temeljno ustavno normo le, »če ima obsojenec konkretno in v temelju uresničljivo pričakovanje, da bo na koncu odpuščten s prestajanja kazni«,¹² s tem pa kazen pravzaprav postane določena. Sklepanje s pomočjo *argumentum a contrario* nas pripelje do sklepa, da bi sodišče prostostno kazen, ki ji trajanja ni mogoče določiti, štelo za neustavno.

3. Načelo sorazmernosti je naslednje ustavno načelo, ki je pri kazni dosmrtnega zavora postavljeno pod vprašaj. Gre za vprašanje, ali je predvidena sankcija, torej dosmrtni zapor, sorazmerna izvršenemu kaznivemu dejanju in stopnji storilčeve krivde. Najpogostejši očitke tej kazni je prav to, da je zaradi svoje strogosti, torej izgube prostosti za nedoločeno obdobje do obsojenčeve smrti, nesorazmerna in je lahko kot taka oblika nečloveškega in ponižujočega kaznovanja.

Splošno ustavno načelo sorazmernosti, kakor ga pozna ustavnosodna presoja v vseh evropskih državah članicah Sveta Evrope, je po stališču slovenskega Ustavnega sodišča:

»[U]strežno tehtanje, ali so ukrepi, določeni v zakonu, skladni z njegovim namenom. Ukrepi mora biti *utemeljen s ciljem*, in sicer tako, da v najmanjši možni meri

⁹ Appleton, Grover, *The Pros and Cons of Life Without Parole* (2007), str. 609 in 610; Narr, *Die Tradition der Menschenrechte* (1992), str. 60; in Weber, *DIE ABSCHAFFUNG DER LEBENSLANGEN FREIHEITSTRAFE* (1999), str. 122 in 123.

¹⁰ Weber, *DIE ABSCHAFFUNG DER LEBENSLANGEN FREIHEITSTRAFE* (1999), str. 160.

¹¹ Sodba prvega senata nemškega zveznega ustavnega sodišča BVerfG 45 187 z dne 21. junija 1977; Van Zyl Smit, *TAKING LIFE IMPRISONMENT SERIOUSLY: IN NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW* (2002), str. 145–150 in Appleton, Grover, *The Pros and Cons of Life Without Parole* (2007), str. 610.

¹² Glej odločitev nemškega zveznega ustavnega sodišča BVerfG 45 187 z dne 21. junija 1977.

vpliva na pravice in interese prizadetih subjektov. Ukrepi morajo biti *primerni* za dosego zakonodajalčevih ciljev. [...] Pri tem lahko posega v (varovane položaje) le, če je to *neizogibno potrebno* za uresničitev zakonodajalčevega cilja.¹³

Podobno poudarjata nemška teorija in sodna praksa, da se sorazmernost vsakega posega v človekove pravice presoja po tem, ali je za dosego (zakonodajalčevega) cilja ustrezen (nem. *geeignet*), potreben (nem. *erforderlich*) in primeren (nem. *zumutbar*).¹⁴

Cilji predpisane kazni dosmrtnega zapora so – če jih opredelimo zelo na kratko – nedvomno preprečevanje izvrševanja kaznivih dejanj konkretnemu storilcu in njegova resocializacija (specialna prevencija) ter vplivanje na ravnanje drugih, da ne bi izvrševali kaznivih dejanj, ter zagotovitev varnosti (generalna prevencija). Če kazen dosmrtnega zapora presojamo z elementi načela sorazmernosti, moramo ugotoviti, da je taka ocena zelo težavna. Ker gre za presojo, je razumljivo, da ta vključuje tudi elemente subjektivnega. Vendarle pa je mogoče ugotoviti, da je nedoločenost te kazni glavna hiba v zvezi s sorazmernostjo. Pri časovno določeni kazni je mogoče opredeljevati sorazmernost med tako ali drugačno časovno določeno zaporno kaznijo, taka primerjava pri kazni dosmrtnega zapora povsem odpade, preprosto ni mogoča. Glede tega elementa je kazen dosmrtnega zapora podobna smrtni kazni, saj jo je – enako kot smrtno kazen – zelo težko ali pa sploh nemogoče primerjati s časovno določeno prostostno kaznijo.¹⁵ Zato je mogoče ugotoviti, da kazen dosmrtnega zapora ni primerna za doseganje namenov kaznovanja ali vsaj ni primernejša kot časovno določena prostostna kazen primerne dolžine.

Če je mogoče želeni cilj (preprečevanje kriminalitete) doseči z manj hudimi posegi v človekove pravice, potem ta kazen ni utemeljena s ciljem, ki ga (kazenska zakonodaja) zasleduje. Preprečevanje kriminalitete je – po podatkih empiričnih raziskav – mogoče doseči tudi s časovno določenimi prostostnimi kaznimi. Številne raziskave pa kažejo, da je pomembnejša od višine predpisane kazni visoka stopnja gotovosti pregona in sojenja.

Kazen dosmrtnega zapora se zdi še posebej neustrezna z vidika, ki ga je opredelilo Ustavno sodišče RS, in sicer da mora biti poseg (v pravice) *neizogibno potreben*. Ni mogoče namreč trditi, da lahko cilje kaznovanja doseže samo ta vrsta kazni, saj vse analize izvrševanja te kazni kažejo, da dosega cilje kaznovanja težje, ali pa jih sploh ne. Hkrati pa ne moremo in ne smemo zamolčati dejstva, da se trajanje te kazni prav zaradi navedenih in še drugih težav pogosto omejuje z različnimi instituti med njenim izvrševanjem.

¹³ Šturm, Komentar k 2. členu, v: KOMENTAR USTAVE REPUBLIKE SLOVENIJE (2011), str. 62 in 63.

¹⁴ Weber, DIE ABSCHAFFUNG DER LEBENSLANGEN FREIHEITSSTRAFE (1999), str. 162.

¹⁵ Van Zyl Smit, TAKING LIFE IMPRISONMENT SERIOUSLY: IN NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW (2002), str. 198 in 199.

3. Dosludni zapor in nameni kaznovanja

Eden pomembnih ugovorov zoper to kazen se nanaša na vprašanje, ali in kako lahko ta kazen uresničuje namene kaznovanja.

3.1. Preprečevanje ponovne izvršitve kaznivega dejanja

Dosludni zapor naj bi storilcem najhujših kaznivih dejanj preprečil, da bi lahko v prihodnosti ponovili enako ali (celo) hujše kaznivo dejanje.¹⁶ Ta varstvena sestavina namena kazni je še posebej poudarjena pri tisti obliki varstva družbe, ki se kaže v obliki težnje po onesposobitvi storilca kaznivega dejanja (angl. *incapacitation*), ki je razširjena zlasti v ZDA. Na drugi strani naj bi taka kazen služila tudi namenu varovanja družbe (javnosti), saj nevarnega posameznika za dolgo obdobje – celo do njegove smrti – izloča iz družbe.¹⁷

Zamisel o kazni, še zlasti zaporni, kot sredstvu za preprečevanje nadaljnje kriminalite, je utemeljena v stališču, da obstaja pri storilcu nevarnost ponavljanja kaznivih dejanj. Ta nevarnost naj bi bila – tako zagovorniki kazni dosludnega zapora – posebej velika pri obsojencih na dosludni zapor. Problem tega argumenta je v tem, da so empirične raziskave, opravljene na obsojencih na dosludni zapor, ki so bili pogojno odpuščeni, pokazale, da je bil delež povratnikov med njimi najmanjši med vsemi skupinami pogojno odpuščenih obsojencev.¹⁸ Van Zyl Smit in Dünkel pa sta ugotovila, da taki obsojenci znotraj zapora niso bili »nevarnejši« (od drugih), temveč da so pogosto pripomogli k stabilnosti sistema, saj so bili – ker je bil zapor njihova edina perspektiva – zainteresirani za to, da je sistem urejen in miren.¹⁹ Napovedovanje bodočega vedenja, zlasti napovedovanje bodočega nevarnega vedenja, je zato zelo tvegano početje; prav tako pa je tvegano utemeljevati kazni dosludnega zapora s takim negotovim argumentom.

V državah, v katerih je skupina obsojencev, obsojenih na dolgoletne zaporne kazni ali na dosludni zapor, številčna – kot so na primer ZDA – opozarjajo tudi na problem ostarelih in bolnih obsojencev.²⁰ V nekaterih zaporih so zato morali odpreti posebne oddelke za stare in obnemogle obsojence; govori se celo o »*maximum security convalescence homes*«.²¹

Doseganje specialno preventivnega namena kazni dosludnega zapora, ki temelji na ugotavljanju obsojenčeve bodoče nevarnosti, je torej pri kazni dosludnega zapora močno dvomljivo in povsem nezanesljivo.

¹⁶ Weber, DIE ABSCHAFFUNG DER LEBENSLANGEN FREIHEITSTRAFE (1999), str. 164–185.

¹⁷ Appleton, Grøver, The Pros and Cons of Life Without Parole (2007), str. 603.

¹⁸ Prav tam, str. 604.

¹⁹ Van Zyl Smit, Dünkel, v: IMPRISONMENT TODAY AND TOMORROW (2001), str. 844.

²⁰ Appleton, Grøver, The Pros and Cons of Life Without Parole (2007), str. 603.

²¹ Prav tam.

3.2. Resocializacija kot namen kaznovanja

Resocializacija, imenovana tudi pozitivna specialna prevencija, je kot pomembna sestavina izvrševanja kazni zapora nujen spremljevalec tega izvrševanja. Resocializacija kot eden od namenov kaznovanja ima tudi svoj pravni temelj, saj jo kot nujno vsebino izvrševanja kazni zapora določa Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah. Tretji odstavek 10. člena te mednarodne pogodbe določa, da » [k]aznovalni režim obsega ravnanje z obsojenci in je njegov glavni cilj njihova prevzgoja in socialna rehabilitacija.«²² Weber²³ opozarja zlasti na to, da gre pri tem za prisilne ukrepe, ki jih je mogoče razumeti tudi kot kršitev temeljnega človeškega dostojanstva, pomembnejše pa se zdi poudariti, da je uporaba resocializacijskih ukrepov pri kazni dosmrtnega zapora zelo težavna, če ne nemogoča. Pri tej kazni je namreč kakršnakoli usmeritev v resocializacijo po naravi stvari nemogoča: upoštevajoč nedoločenost trajanja in (določeni) konec izvrševanja te kazni, ostaja vsaka taka dejavnost brez vsakega smisla in je povsem brezplodna. Tega namena kaznovanja dosmrtni zapor preprosto ne more uresničiti.

3.3. Zastrafevanje kot oblika generalne prevencije

Sodobno kazensko pravo sicer ne govori več o zastrafevanju kot obliki generalne prevencije, temveč o vplivu izrečenih kazni na družbo nasploh, vendar se v zvezi s kaznijo dosmrtnega zapora ni mogoče ubraniti temu, da ta namen označimo na način, ki najbolje sporoča, za kaj pravzaprav gre. Glede te funkcije kazni je splošno sprejeto stališče, da je vsaj težko preverljiva. Empirične študije s tega področja so večkrat doslej pokazale, da ima precej večji kot zastrafevalni učinek izrečene kazni čim višja stopnja gotovosti, da bo storilec odkrit, in čim hitrejša izvedba postopka po izvršenem kaznivem dejanju.²⁴

Isti avtor poroča tudi o primerjalnopравни analizi, narejeni leta 1996 v eni od nemških zveznih dežel, v kateri so primerjali pravne rešitve in empirične podatke šestih držav (Anglija in Wales, Škotska, Francija, Nizozemska, Avstrija in ZRN), ki poznajo dosmrtni zapor, ter treh (Španija, Norveška in Ciper), ki ga v času preskusa niso poznale. Poleg pravne razčlenbe so obdelali tudi empirične podatke o kaznivih dejanjih uboja oziroma umora, o številu obsojenih in o številu storilcev teh kaznivih dejanj, o obsojencih na dosmrtni zapor, ki so bili v zaporu v obdobju med letoma 1989 in 1993. Raziskava je preskušala več hipotez, ki so skupaj obsegale varstveno funkcijo dosmrtnega zapora. Izmed preskušanih hipotez ni bilo mogoče nobene potrditi. Primerjava med obema skupinama sistemov je pokazala:

- da je bilo v državah brez dosmrtnega zapora število dokončanih kaznivih dejanj uboja oziroma umora razmeroma manjše kot v drugi skupini;

²² Van Zyl Smit, v: IMPRISONMENT TODAY AND TOMORROW (2001), str. 12–13.

²³ Weber, DIE ABSCHAFFUNG DER LEBENSLANGEN FREIHEITSSTRAFE (1999), str. 188–198.

²⁴ Prav tam, str. 202–205.

- da je bil delež dokončanih umorov tem višji čim strožji kazenskopravni ukrepi so bili izrečeni;
- da so bili kazenskopravni ukrepi v državah brez kazni dosmrtnega zopora v zgornjem delu predpisanih kazni nekajkrat nižji kot v državah, ki tako kazen imajo.

V skupnem zaključku so avtorji poudarili, da se dokončana kazniva dejanja uboja oziroma umora razvijajo neodvisno od izrečenih kazni v obeh skupinah držav; da je mogoče dosmrtni zapor brez strahu za zmanjšanje varnosti v družbi (tj. brez nevarnosti, da bi se stopnja ubojev oziroma umorov zvišala) nadomestiti z daljšimi časovno določenimi kaznimi.²⁵

Upravičeno je zato sklepanje, da kazen dosmrtnega zopora ne izpolnjuje generalno-preventivne funkcije oziroma jo izpolnjuje enako, kot jo izpolnjujejo časovno določene kazni zopora.

3.4. Povračilnost

To vrsto namena kaznovanja razumemo danes kot težnjo k utrjevanju pravnega reda, kot sredstvo za ohranitev in krepitev zaupanja v njegov obstoj in uresničevanje. V tem smislu pomena in vpliva tega namena kaznovanja ni mogoče empirično preverjati in zato tudi ni mogoče reči, ali ima kakšen pozitiven vpliv na družbo nasploh. Enaka ugotovitev velja tudi za kazen dosmrtnega zopora, pri kateri njenega vpliva na druge potencialne storilce kaznivih dejanj, za katera je predpisana, ni mogoče izmeriti. Prav v zvezi s povračilnostjo pa nekateri pisci ugotavljajo, da gre pri tej kazni za povračilnost v klasičnem pomenu, torej za maščevanje. Zato označujejo dosmrtni zapor le za drugo obliko smrtne kazni: eni jo označujejo kot »smrt s pomočjo zapiranja« (angl. *death by incarceration*), drugi vidijo v njej »samo drugačno obliko smrtne obsodbe«.²⁶

V okviru namena povračilnosti pa v današnjem kazenskem pravu obravnavamo tudi zahtevo po sorazmernosti med kršitvijo in sankcijo, torej sorazmernost med kaznivim dejanjem in izrečeno sankcijo. Pri tem vprašanju se v zvezi z dosmrtnim zaporom poraja več utemeljenih pomislekov. Časovno določena kazen zopora ima točno določeno najdaljše trajanje (ki se lahko skrajša na različne načine, na primer s pomilostitvijo ali pogojnim odpustom), ne glede na to pa ima določen datum odpusta. Pri časovno določeni kazni zopora je zato njena sorazmernost razvidna. Opredeljuje se glede na druge izrečene kazni za enaka ali podobna kazniva dejanja. Pri dosmrtnem zaporu teh možnosti ni. Ta kazen je v svoji temeljni obliki časovno nedoločena; ni je mogoče primerjati z drugimi časovno določenimi kaznimi, ker iz take primerjave preprosto izpade.²⁷ Posebno očitna postane

²⁵ Prav tam, str. 209 in 210.

²⁶ Appleton, Grøver, *The Pros and Cons of Life Without Parole* (2007), str. 605.

²⁷ Van Zyl Smit, v: *IMPRISONMENT TODAY AND TOMORROW* (2001), str. 198–199.

kazen dosmrtnega zavora v primerih tistih zakonov v ZDA, ki predpisujejo njen obvezen izrek v primeru tretje obsodbe – čeprav gre pri tem le za tatvino enega kosa pice.²⁸

Vprašanje sorazmernosti pa se pri kazni dosmrtnega zavora pojavlja še v drugi razsežnosti: v zvezi z načelom sorazmernosti med stopnjo storilčeve krivde in izrečeno sankcijo. Kazen naj bo odmerjena tako, da sta usklajeni lestvici teže kaznivega dejanja in storilčeve krivde. Če gre za časovno določeno kazen (zavora), je uporaba tega merila mogoča. Pri dosmrtnem zavoru pa je njena uporaba nemogoča, saj je ta kazen po svoji naravi absolutna in nemerljiva. Pri tej kazni lestvice različnih stopenj krivde ni mogoče uporabiti.²⁹

4. Dosmrtni zavor in pravice žrtev

V zvezi z dosmrtnim zavorom se postavlja vprašanje pravic žrtev v temelju na enak način kot pri katerikoli drugi kazni: vsako kaznivo dejanje prizadene določeno pravico žrtve; čim težje je kaznivo dejanje, tem hujša je praviloma ta prizadetost. S kaznivim dejanjem so kršene temeljne pravice žrtve. Iz kršitev teh pravic izhaja po eni strani dolžnost države in pravnega reda, da zadosti zahtevi po sorazmerni kazni za storilca in po taki kazni, ki naj pripomore k preprečevanju bodočih kaznivih dejanj. Pravice žrtve glede tega se nanašajo predvsem na pomoč in podporo države pri premagovanju prizadetosti in travm, ki so sledile kaznivemu dejanju. V času, ko je prišlo do prenosa pooblastila za kaznovanje z neposrednega oškodovanca na državo, je bil eden od ciljev tega prenosa prav v tem, da se po eni strani zadosti pričakovanju žrtve po ustrezni kazni, po drugi pa, da se kaznovanje storilca izvzame iz neposredne kompetence žrtve. Potrebo žrtve po kaznovanju storilca v sodobni družbi prevzema država in tej zahtevi lahko enako ustrežejo dalj časa trajajoče kazni odvzema prostosti kot kazen dosmrtnega zavora.³⁰

Empirične raziskave, povezane z vprašanji položaja žrtev po kaznivem dejanju, so razmeroma redke. O eni od njih poroča Weber.³¹ Ta je pokazala, da je v vzorcu oseb, ki so bile vključene v obravnavo in so bile žrtve nasilnih kaznivih dejanj, tri četrtine oseb pokazalo konkretno ali vsaj difuzno zanimanje za kaznovanje storilca, pri eni tretjini žrtev pa je bilo zaznati izrazito težnjo po poravnavi (nem. *Wiedergutmachung*).

Danes je v kazenskopravnih sistemih široko sprejeto stališče, da potrebuje žrtev po izvršenem kaznivem dejanju aktivno pomoč in podporo države in okolja. Iz tega so izrasli sistemi pomoči žrtvam kaznivih dejanj in sistemi povračila škode. V okvir oblik pomoči in podpore žrtvam prav tako spadajo programi poravnavanja in njim podobni programi.

²⁸ Prav tam, str. 199.

²⁹ Fischer, Schafft Lebenslang ab!, URL: <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2015-02/lebenslange-freiheitsstrafe-schuld>.

³⁰ Weber, DIE ABSCHAFFUNG DER LEBENSLANGEN FREIHEITSSTRAFE (1999), str. 401.

³¹ Prav tam.

Tudi pri teh programih velja, da je najpomembnejše, da so na voljo žrtvi takoj po dejanju in vedno, kadar jih potrebuje.

5. Dosmrtni zapor in sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) se je doslej že večkrat izreklo o tej kazni, pri čemer je v nekaterih primerih ugotovilo kršitev določb 3. člena EKČP, v nekaterih pa ne. Ko gre za kršitve 3. člena, je zavzemalo v temelju enako stališče:

»V zvezi s kaznijo dosmrtnega zapora je treba 3. člen EKČP, ki prepoveduje mučenje, nečloveško ali ponižujoče kaznovanje, razumeti tako, da je treba zagotoviti omejitev zapora [*reducibility*] v obliki ponovne presoje, ki domačim organom omogoči presojo, ali so bile spremembe v življenju obsojenca tako pomembne in ali je obsojeni tako napredoval v okviru rehabilitacije v času prestajanja kazni, da to pomeni, da zaporne kazni na legitimni penološki osnovi ne bi bilo več mogoče nadalje izvrševati.«³²

Iz tega lahko sklepamo, da kazen dosmrtnega zapora v primerih, v katerih domače pravo ne zagotavlja ponovne presoje (na opisani način), ne izpolnjuje standardov, ki jih postavlja 3. člen EKČP.

Pred tem je ESČP odločalo o istem vprašanju tudi v zadevi *Kafkaris proti Cipru*,³³ v kateri je ugotovilo, da tudi omejena možnost ponovne presoje kazni zadošča za to, da je kazen dosmrtnega zapora skladna z zahtevami 3. člena EKČP. V tej zadevi je sodnica F. Tulkens v ločenem mnenju poudarila, da je tako v mednarodnem kot tudi v nacionalnem okviru sprejeta zahteva, da je sprejemljiva samo taka sankcija, ki omogoča reintegracijo storilca; sankcija, ki ta cilj postavlja pod vprašaj, je lahko taka, da pomeni kršitev 3. člena ESČP.³⁴

Iz teh stališč je razvidno, da je ESČP v svoji odločbi *Vinter proti Združenemu kraljestvu* povzelo argumente sodnice F. Tulkens in zavzelo stališče, da je z zahtevami 3. člena EKČP skladna samo tista kazen, ki v končni posledici postane časovno določena (v domačem pravnem sistemu je zagotovljena možnost, da se časovno omeji).

Menim, da tako stališče pravzaprav pomeni, da je kazen dosmrtnega zapora v svoji klasični obliki v nasprotju z določbo 3. člena oziroma v svoji klasični obliki pomeni njegovo kršitev. V odločbi ESČP je namreč bistveno to, da je prav zahteva, da mora domače pravo zagotoviti možnost za ponovno presojo trajanja dosmrtnega zapora. Taka ponovna

³² Sodba ESČP v zadevi *Vinter in drugi proti Združenemu kraljestvu*, št. 66069/09, 130/10 in 3896/10 z dne 9. maja 2013.

³³ Odločitev ESČP v zadevi *Kafkaris proti Cipru*, št. 9644/09 z dne 21. junija 2011.

³⁴ Nav. po Lévy, *Life imprisonment without parole, human rights and constitutionalism* (2013), str. 340.

presoja vodi v določitev možnosti pogojnega odpusta s prestajanja kazni, to pa vsebinsko pomeni spremembo časovno nedoločene kazni dosmrtnega zapora v časovno določeno kazen zapora.

6. Dosmrtni zapor in pozitivno kazensko pravo

Dosmrtni zapor je razširjena kazenska sankcija, saj je bila v večini kazensko pravnih sistemov (ne pa v slovenskem) uvedena kot nadomestilo za smrtno kazen ob njeni odpravi. V evropskih pravnih redih je do te spremembe prišlo zlasti po letu 1983, ko je bil sprejet 6. protokol k EKČP o odpravi smrtne kazni. V nekaterih sistemih pa je bila smrtna kazen odpravljena že prej (na primer Francija leta 1981). Srednje- in vzhodnoevropske države so jo sprejele po spremembah po letu 1989.

Med evropskimi državami pa je tudi nekaj držav, ki te kazni niso uvedle – to so Španija, Portugalska, Norveška, Ciper, Andora, San Marino in nekdanje jugoslovanske republike Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Črna gora ter Srbija.³⁵ Slovenija, kot sem že omenila, nosi neslavno oznako, da je ni uvedla kot nadomestilo za smrtno kazen, temveč brez resne utemeljitve leta 2008. Tako se je Slovenija iz države, ki je bila *de facto* od leta 1957 abolicionistična v zvezi s smrtno kaznijo, ki so jo vse do odprave druge republike nekdanje države izrekale in izvrševale – spremenila v državo, ki je med nekdanjimi republikami edina povsem na novo uvedla kazen dosmrtnega zapora.

Kazen dosmrtnega zapora, kakor jo pozna pozitivno kazensko pravo, ima lahko več oblik. Lahko je določena v taki obliki, ki ne dopušča pogojnega odpusta. Ta oblika kazni, *life without parole* – LWOP je po stališčih ESČP neskladna z zahtevami, ki jih postavlja 3. člen EKČP o prepovedi mučenja. Med temi zahtevami je tudi taka, da je možnost ponovne presoje o kazni dosmrtnega zapora urejena v skladu z zahtevami in ob spoštovanju pravil zakonitega postopka. T. i. LWOP je bila doslej predmet kritike številnih avtorjev iz zelo različnih pravnih okolij.³⁶

Praviloma je kazen dosmrtnega zapora v evropskih pravnih redih predpisana za določena kazniva dejanja alternativno s kaznijo zapora v najvišjem okviru trajanja. Nekateri sistemi tudi določajo rok, po katerem je mogoče o tej kazni ponovno presojeti. Ti roki se med seboj precej razlikujejo. Tako je mogoče doseči ponovno presojo na Danskem po preteku 12 let izvrševanja kazni dosmrtnega zapora; ta rok znaša 15 let v Avstriji, Liechtensteinu, Monaku in Švici ter 26 let v Italiji.

Te različne možnosti za časovno opredelitev kazni dosmrtnega zapora, do katerih je prišlo po eni strani zaradi zahtev, ki jih je v Evropi postavilo ESČP, po drugi strani pa

³⁵ Svet Evrope, 25th General Report (2016), str. 34.

³⁶ Lévy, *Life imprisonment without parole, human rights and constitutionalism* (2013), Van Zyl Smit, *TAKING LIFE IMPRISONMENT SERIOUSLY: IN NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW* (2002) in Weber, *DIE ABSCHAFFUNG DER LEBENSLANGEN FREIHEITSSTRAFE* (1999).

zaradi težav pri izvrševanju te vrste kazni, kažejo samo, da se dosmrtni zapor pogosto – vendar ne vedno – izteče v časovno določeno kazen zapora. To dejstvo pa kaže tako na konceptualne težave te vrste kazni kot tudi na težave pri njenem izvrševanju. Ker gre pri teh oblikah spreminjanja časovno nedoločene zaporne kazni v časovno določeno, se ni mogoče izogniti vtisu, da gre za posebne vrste »goljufijo v naslavljanju«, ki postane povsem odveč, če se pravni sistem kazni dosmrtnega zapora kot nekonsistentni, probleme zbujujoči in nečloveški kazni odpove.

7. Dosmrtni zapor in slovensko kazensko pravo

To kazen je uvedel Kazenski zakonik (KZ-1), ki je začel veljati 1. novembra 2008. Kot razlog za njeno uvedbo je tedanja vlada v predlogu KZ-1³⁷ navedla samo Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča. Hkrati je navedla, da vključitev te kazni sicer ni obveznost države pogodbenice Rimskega statuta, pomeni pa korekten odnos do mednarodne skupnosti. Drugih razlogov – na primer gibanja kriminalitete, zlasti gibanja kaznivih dejanj odvzema življenja, ni navedla.

Ugotoviti pa je treba, da se je pred vložitvijo predloga KZ-1 v javnih občilih odvila polemična razprava o uvedbi kazni dosmrtnega zapora nasploh. Izoblikovala sta se dva tabora razpravljavcev: nasprotniki te kazni in njeni zagovorniki.³⁸ Ker je bil edini navedeni razlog za uvedbo te kazni v vladnem predlogu KZ-1 Rimski statut, se tu omejujem samo na ta argument. Razprava je med drugim tekla o tem, ali je država pogodbenica Rimskega statuta dolžna uskladiti svoj pravni sistem z Rimskim statutom tako, da uvede kazen dosmrtnega zapora ali ne.³⁹ Že tedaj je bilo očitno – in z današnjega vidika je še bolj –, da Rimski statut take zahteve ni postavil, saj je priročnik za ratifikacijo in implementacijo Rimskega statuta izrecno določil da:

»države lahko, ko same preganjajo storilce takih dejanj, povsem suvereno predpisujejo in izrekajo kazni in niso v ničemer dolžne predpisati ali izrekat enakih kazni, kot jih določa Rimski statut.«⁴⁰

Ker je očitno, da država zaradi sprejema Rimskega statuta te kazni ni dolžna uvesti, bi morala za njeno odpravo zadoščati ugotovitev, da Rimski statut od držav, ki so ga

³⁷ Predlog kazenskega zakonika KZ-1 (EVA 2007-2011-0012) z dne 16. januarja 2008.

³⁸ Prispevkov o tem vprašanju je veliko. To kazen so javno zagovarjali avtorji besedila predloga KZ-1, javno pa so ji nasprotovali med drugim: L. Bavcon (2007); B. Flander in M. Zupan (2007); S. Kmet (2007); A. Novak (2008); D. Petrovec (2007); in A. Šelih (2007).

³⁹ Novak, *Dosmrtni zapor na trhlih temeljih* (2007), str. VI in VII priloge in Deisinger, *Nekatere kazenske sankcije v osnutku KZ-1* (2008), str. 14–16.

⁴⁰ Mednarodno kazensko sodišče, *Manual for the Ratification and Implementation of the Rome Statute* (2003), str. 53.

ratificirale, tega ne zahteva, saj je bilo prav to edini v zakonodajnem postopku navedeni razlog za njeno uvedbo.

Glede kaznivih dejanj, za katera je predpisana kazen dosmrtnega zapora, velja reči, da gre za dve skupini kaznivih dejanj – za nekatera mednarodna hudodelstva in posebej za dve ali več naklepnih kaznivih dejanj odvzema življenja. V času od uveljavitve KZ-1 v Sloveniji ni bilo kazenskega postopka zaradi mednarodnega hudodelstva; pogostost kaznivih dejanj odvzema življenja je dokaj stabilna in sodišča kazni dosmrtnega zapora doslej niso izrekla.

Prav tako nimamo na voljo nobenih raziskav, ki bi kakorkoli ugotovljale vpliv predpisane kazni dosmrtnega zapora na izvrševanje kaznivih dejanj, za katera je predpisana, ali njen morebiten na potencialne storilce.

8. Zaključek

V razvitem svetu, zlasti v ZDA in postopoma tudi v Evropi smo priča čedalje bolj kaznovalnemu razvoju kazenskega prava in prakse. Število zapornikov se od konca 70. let 20. stoletja ves čas dviguje, tako da nekateri avtorji govorijo o »kulturi nadzorovanja« in o »množičnem zapiranju«. ⁴¹ Poleg ugotavljanja, da gre za novo »kaznovalnost«, ⁴² pa se uveljavljajo tudi glasovi o tem, da se je treba temu valu tudi upreti. ⁴³ Na povečano kaznovalnost v slovenskih razmerah je prav tako opozorilo več avtorjev. ⁴⁴

Kot je pokazala razčlemba posameznih elementov, pomembnih za presojo kazni dosmrtnega zapora, gre za sankcijo, ki odpira več problemov in ne daje ustreznega odgovora na nobeno od vprašanj, ki se ob njej postavljajo, pa naj gre za ustavnosodna vprašanja ali vprašanja, povezana z uresničevanjem namenov kaznovanja. Edini razlog, in sicer čista retribucija ali maščevanje, pa danes ne more upravičiti take sankcije.

Kazenskopravni sistem, ki te kazni ves čas od konca druge svetovne vojne ni poznal in je brez nje – in tudi brez smrtne kazni – shajal v času avtoritarnega enostrankarskega sistema, si ne bi smel dovoliti, da jo uvaja v pogojih demokratičnega večstrankarskega sistema. Ta ugotovitev je še toliko bolj upravičena, če upoštevamo, da število kaznivih dejanj odvzema življenja, za katere najhujše oblike je predpisana ta kazen, ne narašča. Za mednarodna hudodelstva, za katera je prav tako predpisana, pa obstaja le majhna verjetnost, da bi jih lahko presojala slovenska sodišča. Predvideti tako sankcijo za primere, katerih realizacija je le komaj verjetna ali pa sploh neverjetna, je neupravičeno tudi zato,

⁴¹ Garland, *THE CULTURE OF CONTROL* (2001) in Garland, v: *MASS IMPRISONMENT* (2001).

⁴² Pratt et al. (ur.), *THE NEW PUNITIVENESS* (2005).

⁴³ Snacken in Dumortier (ur.), *RESISTING PUNITIVENESS IN EUROPE?* (2012).

⁴⁴ Na primer Flander, Meško, *Punitivnost in kaznovalni populizem v Sloveniji* (2013), Šelih, *Crime and Crime Control in Transition Countries* (2012).

ker se s predpisom take kazni na simbolni ravni prevrednoti ves sistem kaznovanja, prevrednoti pa se tudi položaj posameznika v družbi.

Viri in literatura:

- Appleton, Catherine; Grøver Bent: The Pros and Cons of Life Without Parole, v: *British Journal of Criminology*, 47 (2007) 4, str. 597–615.
- Bavcon, Ljubo: Doslomrtni zapor, smrtna kazen na obroke, v: *Dnevnikov objektiv*, 13. oktober 2007.
- Bavcon, Ljubo: Ali bi Slovenija zmogla brez kazni doslomrtnega zapora?, v: *Pravna praksa*, 26 (2007) 39–40, str. 23–25.
- Deisinger, Mitja: Nekatero kazensko sankcije v osnutku KZ-1, v: *Pravna praksa*, 27 (2008) 2, str. 14–16.
- Fischer, Thomas: Schafft Lebenslang ab!, URL: <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2015-02/lebenslange-freiheitsstrafe-schuld> (8. 4. 2017).
- Flander, Benjamin; Meško, Gorazd: Punitivnost in kaznovalni populizem v Sloveniji, v: *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65 (2013) 4, str. 330–344.
- Flander, Benjamin; Zupan Matic: Domišljija rablja in ječarja, K predlogu za uvedbo kazni doslomrtnega zapora, v: *Pravna praksa*, 26 (2007) 41–42, priloga, str. IV–VI.
- Garland, David: *THE CULTURE OF CONTROL*, Oxford University Press, Oxford 2001.
- Garland, David (ur.): *MASS IMPRISONMENT*, Sage Publications, London 2001.
- Kmet, Saša: Doslomrtni zapor – družba prezira?, v: *Pravna praksa*, 26 (2007) 41–42, priloga, str. X–XI.
- KOMENTAR USTAVE REPUBLIKE SLOVENIJE (ur. L. Šturm), Evropska pravna fakulteta, 1. ponatis, 2011.
- Lévay, Miklós: Life imprisonment without parole, human rights and constitutionalism, v: *ZBORNIK ZA ALENKO ŠELIH* (ur. M. Ambrož, K. Filipčič, A. Završnik), Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Pravna fakulteta v Ljubljani in Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 2013, str. 331–341.
- Narr, Wold-Dieter: Die Tradition der Menschenrechte – Menschenwürde und die lebenslange Freiheitsstrafe, v: *WIDER DIE LEBENSLANGE FREIHEITSSTRAFE: ERFABUNGEN, ANALYSEN UND KONSEQUENZEN AUS MENSCHENRECHTLICHER SICHT*, Komitee für Grundrechte und Demokratie, Sensbachtal 1992.
- Novak, Aleš: Doslomrtni zapor na trhljih temeljih: kritične glose o razlogih za uvajanje doslomrtnega zapora, v: *Pravna praksa* 26 (2007) 41–42, priloga, str. VI–VIII.

- Petrovec, Dragan: Dosmrtni zapor in javno mnenje, v: Večer, 18. oktober 2007.
- Petrovec, Dragan: Smrt v zaporu, v: Dnevnikov objektiv, 25. avgust 2007 in 15. september 2007.
- Plesničar, Mojca M.: Tudi sodniki so ljudje: odločanje o sankcijah, kognitivne bližnjice in iskanje poti mimo njih, v: MOŽGANI NA ZATOŽNI KLOPI (ur. R. Salecl), IUS Software in Inštitut za kriminologijo pri PF, Ljubljana 2015, str. 107–129.
- Pratt, John; Brown, David; Brown, Mark; Hallsworth, Simon; Morrison, Wayne (ur.): THE NEW PUNITIVENESS, Willan Publishing, Cullompton 2005.
- Snacken, Sonja; Dumortier, Els (ur.): RESISTING PUNITIVENESS IN EUROPE?, Routledge, London 2012.
- Šelih, Alenka: Crime and Crime Control in Transition Countries, v: CRIME AND TRANSITION IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE, Springer, New York 2012, str. 28–30.
- Šelih, Alenka: Kazenski zakonik je kot ustava, v: Večer, 3. november 2007.
- Svet Evrope: 25th General Report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), Strasbourg (april 2016).
- Van Zyl Smit, Dirk; Dünkel Frieder (ur.): IMPRISONMENT TODAY AND TOMORROW (2. izdaja), Kluwer Law International, Haag, London in Boston 2001.
- Van Zyl Smit, Dirk: TAKING LIFE IMPRISONMENT SERIOUSLY: IN NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW, Kluwer Law International, Haag, London in New York 2002.
- Weber, Harmut-Michael: DIE ABSCHAFFUNG DER LEBENSLANGEN FREIHEITSTRAFE: FÜR EINE DURCHSETZUNG DES VERFASSUNGSANSPRUCHS, Nomos, Baden-Baden 1999.

Life Imprisonment and its Abolition

(Summary)

In most European countries, Life imprisonment is the most severe punishment. In all legal systems having life imprisonment, except in Slovenia, it was introduced as a substitute for the death penalty at a time when the death penalty in these systems was abolished. Slovenia is the only state among the former Yugoslav republics which introduced life imprisonment, and also the only one that introduced it entirely on its own, and not as a substitute for the death penalty, as was the case in other legal systems.

Life imprisonment was introduced by the Penal Code (*Kazenski zakonik – KZ-1*), which entered into force on 1 November 2008. As the grounds for its introduction, the then Slovenian Government cited the Rome Statute of the International Criminal Court in the preparatory works of *KZ-1*. Simultaneously, the Government stated that the introduction of this punishment was not an obligation of the State Party to the Rome Statute, but it rather represented a proper attitude towards the international community. Other reasons – for example, the crime trends, and the trends of deprivation of life offences, in particular – were not provided.

Life imprisonment in Slovenia is provided for two groups of crimes – for some international crimes and specifically for two or more intentional crimes of deprivation of life. Since the entry into force of the *KZ-1*, there has been no criminal procedure for international crimes in Slovenia; the frequency of deprivation of life crimes is reasonably stable, and the courts have not yet imposed life imprisonment.

Slovenia also does not have any research available which would in any way test the impact of the prescribed life imprisonment on the level of committing crimes for which it is prescribed, or its possible influences on potential perpetrators.

In the developed world, especially in the US and gradually in Europe, we are witnessing an increasingly punitive development of criminal law and the case law. The number of prisoners has risen steadily since the late 1970s, prompting some authors to speak of a “culture of surveillance” and “mass imprisonment”. In addition to finding that this is a new “punitiveness”, there are also voices that the wave must be resisted and reversed. Several authors have warned of the increased punitiveness in Slovenia.

Life imprisonment causes a number of difficulties and does not provide an adequate answer to any of the questions it poses, whether constitutional or questions related to the implementation of the purpose of punishment. The only reason, namely, pure retribution or revenge, cannot justify such a sanction today.

The significance of the life imprisonment is multifaceted: its symbolic function and the symbolic meaning with which the state announces the kinds of coercive measures it is willing to undertake against people – citizens or non-citizens – who violate the most elementary provisions of coexistence in the society are important. By adopting or failing to adopt this sanction, in some way, the state and its legal order also define the status

of an individual in the society and his or her rights. It is also very important that such punishment does not only affect sentencing policy as such, but rather is a reflection of a repressive attitude expressed politically and it also appears in other spheres of social life, particularly in those in which it touches especially vulnerable social groups (marginalized individuals, refugees, drug users, etc.).

The Slovene penal system, which lacked life imprisonment in the whole period since the end of the World War II and managed without it – and even without the death penalty – even in the time of the authoritarian one-party system, should not allow for its introduction under the conditions of a democratic multi-party system. This finding is all the more justified given the fact that the number of deprivation of life offences – the most severe forms of crimes for which life imprisonment is prescribed – has remained steady throughout the years. However, for international crimes, for which it is also prescribed, there is little probability that they would be processed by the Slovenian judiciary. To envisage such a sanction for cases realization of which is highly improbable or even impossible, is unjustified also because the regulation of such punishment at the symbolic level re-evaluates the sentencing system as a whole and the position of the individual in the society.

